

О ПОЈМУ И САСТАВНИМ ДЕЛОВИМА СТВАРИ

1. Телесне ствари

1. Телесна ствар у грађанскоправном смислу је део материјалне природе који се налази у људској власти и који као такав представља објект права својине или неког другог стварног права.

2. Из овога произлази да се под телесним стварима у грађанском праву подразумевају материјални делови природе који испуњавају два услова. Први услов је физички и он се састоји у томе да је тај део материјалне природе фактички или виртуелно у људској власти. Отуда, на пример, слободан, некомпримирани ваздух, сунчева светлост и топлота, слободан електрицитет у природи итд. нису ствари са гледишта грађанског права јер се не налазе у власти људи. Није неопходно да ствар има неку форму и да се њено постојање може констатовати чулом пипања, како је то тражило римско право (*res corporales eae sunt, quae sua natura tangi possunt*). Ствар су и природе снаге односно енергије у облику електрицитета, топлоте, гаса, уколико су потчињени човековој власти и стављени у његову службу. Неки новији законици то изричито прописују (чл. 713. Швајцарског грађанског законика, чл. 947. Грчког грађанског законика од 1946. године, § 94. Мађарског грађанског законика од 1959. године, чл. 23. раније важећег Чехословачког грађанског законика од 1950. године, чл. 1129 Етиопског грађанског закона од 1960. године).

3. Други услов је правни и он се састоји у томе да је део материјалне природе који је у људској власти истовремено објект права својине или неког другог стварног права. По стандардној дефиницији, овај други услов састоји се у томе да тај део природе није искључен из промета, да се налази у грађанскоправном промету. По овом схватању таутологија је говорити о стварима у промету, јер чим је нешто ствар у грађанскоправном смислу то нужно мора значити и да је у грађанскоправном промету. Мислимо да овај начин гледања није тачан, пошто има ствари у грађанскоправном смислу које нису у промету а ипак јесу ствари јер на њима постоји право својине, само је ово непреносиво (тзв. добра мртве руке). Такав је, на пример, случај са колониистичком земљом, коју власник није могао отуђити у року од петнаест година. Исто тако, додељене шуме и шумска земљишта, по чл. 11. Основног закона о посту-

пању са експроприсаним и конфискованим шумским поседима од 30. јула 1946. године („Службени лист ФНРЈ”, бр. 61. за 1946. год.) „не могу се отуђити, оптеретити, дати у закуп или разделити, нити могу бити предмет извршења или обезбеђења за десет година од дана додељивања”. У овим случајевима постоји право својине, са свим овлашћењима предузимања материјалних аката утицања на ствар, постоји државинска и својинска заштита али је само право својине непреносиво („ствар ван промета”, како то по уобичајеном начину изражавања каже, а ван промета је у ствари право својине). Исто тако наследно право неких земаља, на пример Енглеске и Аустрије (§§ 618 и сл. Аустријског грађанског законика) и данас омогућава стварање добара мртве руке путем теста-мента у облику породичног фидејкомиса, где наследник нема право располагања наследним стварима. Из овога произилази да појам ствари ван промета није ограничен на јавна добра, добра која се налази под јавно-правним режимом и на којима појединци немају грађанска (имовинска) права, већ у извесној мери обухвата и ствари у грађанскоправном смислу (на којима постоје неотуђива односно непреносива имовинска права појединих субјеката). Подела на ствари у промету и ствари ван промета (*res in commercio* i *res extra commercium*) према томе није истоветна са поделом на *res in patrimonio* и *extra patrimonium* (за римско право види: Иво Пухан, Разматрања о стварима у римском имовинском праву, Годишњак на Правниот факултет во Скопје, 1958, стр. 203, под II). Постоје ствари *in patrimonio* али *extra commercium*).

4. У највећем броју случајева телесне ствари у грађанскоправном смислу јесу истовремено робе у смислу политичке економије, али између ова два појма не постоји подударност, како то иначе тврде неки писци. Прво зато што, како смо управо видели постоје *res in patrimonio* али истовремено *extra commercium*, а затим због тога што постоје *res in commercio* у које није уложен никакав људски рад, на пример земљишна парцела у које није уложен никакав рад, употребљене марке које имају филателистичку вредност, камен који је излетник понео за успомену са неког планинарења, дијамант нађен у земљи. Роб у старом Риму је *res* али није роба, јер се не може рећи да представља производ људског рада намењен размени. У правном промету, међутим, за све ствари важе иста правила, било да су робе, било да нису.

5. Повећане могућности пресабињања делова човечјег тела веома су актуелизовале питање да ли су и под којим условима леш и делови човечјег тела ствар у грађанскоправном смислу (о овоме: Андрија Гамс, људско тело и његови делови као ствари у грађанском праву, Архив за правне и друштвене науке, бр. 1-2/1969, стр. 30—44).

6. Мислимо да још неодвојени делови тела живог човека без даљег нису ствар, јер на њима нико нема право својине нити неко друго стварно право. Друго је питање (које може имати различито решење) да ли је пуноважан уговор којим се неко обвезује да другом субјекту (физичком или правном лицу) уступи још неодвојени део свог тела. Најновији законици у начелу дају потврдан одговор. Према Етиопском грађанском законнику овакав уговор је пуноважан уколико његово извршење не би

представљало тежу повреду телесног интегритета или је оправдан правилима медицинске науке, али може бити опозван у свако време. Друга странка има право на накнаду трошкова које је учинила у очекивању да уговор (обећање) буде извршен (чл. 18—19).

7. Делови већ одвојени за живота даваоца представљају ствар и припадају или само даваоцу или оном у чију корист је, по неком дозвољеном правном основу, извршено одвајање. Овакви одвојени делови су, мислимо, ствари у промету, с тим што њихов промет може бити нарочито регулисан (ограничен), водећи рачуна поред осталог и о томе да ли се одвија у односима између даваоца и примаоца непосредно, даваоца и медицинске установе, медицинске установе и примаоца, или две медицинске установе. У сваком случају има много више основа да се дозволи пуноважност уговора о отуђењу већ одвојеног дела него уговора о уступању још неодроживог дела тела.

8. Што се тиче леша и његових делова, они постају ствар у грађанскоправном смислу уколико постоји пуноважан правни основ за њихово присвајање. Нема никаквих сметњи да се дозволи пуноважност тестаменталног располагања односно завештања, али је сложеније и осетљивије питање да ли сродници умрлога, који од њих, под којим условима и према коме могу располагати лешом или његовим деловима, ако сам умрли није у тестаменту извршио располагање. Конкретан одговор на то питање мора дати сам закон. — Леш односно део леша који је ствар (који је присвојен по неком дозвољеном основу) може бити и у промету (нарочито регулисаном), ако умрли није у тестаменту заабранио.

9. Вештачки делови тела (протезе) јесу ствари и то у промету, док су одвојени односно док нису спојени с телом. Намештена протеза (вештачка нога, рука, вилица, око) престаје да буде ствар у промету али је и даље *res* и припада ономе коме служи. Само привремено одвајање (на пример ради поправке) не чини од ње ствар у промету. Према чл. 71. став 1. тачка 8. Закона о извршном поступку од 1978. године не могу бити предмет извршења помагала која су инвалиду или другом лицу са телесним недостацима дата на основу прописа или која је сам набавио, а неопходна су за обављање његових животних функција.

2. Саставни делови ствари. Проста и сложена ствар.

Припадак ствари

10. Свака се ствар састоји из делова, који су такви да се или не могу распознати и онда кажемо да је то *проста ствар*, или се могу распознати и онда кажемо да је то *сложена ствар*.

11. Сви делови сложене ствари налазе се у међусобној функционалној вези (представљају целину са гледишта одређене намене), а према физичкој вези која постоји између њих, и која је релевантна и са гледишта права, могу бити *спојени (нераздвојени)* саставни делови, који су у материјалној вези (физички споједи), и *одвојени* саставни делови, који су физички самостални. Спојени саставни делови, опет, могу бити нео-

двојиви и одвојиви. *Неодвојиви* или *потпуно инкорпорисани* део је онај који се не може одвојити без уништења односно оштећења ствари, или другог дела или њега самог, на пример грађевински материјал од кога је направљена кућа, конач којим је сашивено одело. *Одвојиви* или *непотпуно инкорпорисани део* је онај који се може одвојити без уништења односно оштећења, на пример точак аутомобила, лустер, прозорско крило на згради, уже на бунару. Што се тиче *одвојеног (физички самосталног)* дела, треба прецизирати да је он увек покретна ствар а сама сложена ствар којој припада може бити како покретна тако и непокретна, на пример пумпа и уопште алат за аутомобил, алат потребан за функционисање котларнице у некој згради. Овакав део само повремено долази у физичку везу са ствари, кад јој служи (функционална веза односно намена је трајна), док је непотпуно инкорпорисан део у сталној физичкој вези. За означавање покретне ствари која је физички самостална али функционално трајно повезана са другом ствари често је у употреби израз *споредна ствар*. Овај израз је прихватљив кад треба да значи ствар која служи другој ствари и која у тој комбинацији има ипак споредну, релативну улогу, али се употребљава и да се њиме означе и ствари без којих је употреба „главне” ствари немогућа у оној истој мери а некад и више него што је то случај са неким физички инкорпорисаним деловима. С друге стране, има таквих сложених покретних ствари чији су *сви саставни делови одвојени а функције су им равноправне*, на пример гарнитура шаха, пар ципела, пар рукавица, сервис за вино. Притом, неки од ових делова могу се издвојити и имати самосталну намену, постати самостална ствар (нпр. чаша из сервиса), док други немају никаквог смисла ван целине (нпр. једна шаховска фигура). Све то показује врло велику релативност, врло велику условност израза и појма споредне ствари (посебно уколико се њиме изражава противстављање „главној” ствари и саставном делу). Под споредном ствари се понекад подразумевају и непотпуно инкорпорисани саставни делови.

12. Уопште, терминологија која треба да изрази разноликост грађе сложених ствари веома је неуједначена, како у упоредном законодавству тако и у правној теорији. У Општем имовинском закону за Црну Гору израз саставни део употребљен је у најширем смислу, како за означавање делова који су у физичкој вези тако и за означавање делова који су самостални: „За покретну ствар која трајно служи млину, ступи итд. и без које таква справа не може вршити своју обичну радњу, узимље се да је њен саставни дио, док год међу њима та веза траје” (чл. 806). Међутим, Законик познаје и „приложје”: „Приложје какве ствари није само њена узгредница, него уопште све што јој се дода или прида, па потекло то из ње саме или дошло изван ње” (чл. 808). Немачки грађански законик разликује саставне делове ствари и припадак. Саставни делови могу бити битни и небитни, при чему се под овима првима подразумевају делови који се не могу одвојити једни од других без оштећења или промена у њиховој суштини (§ 93) а припадак је покретна ствар која у физичком смислу није саставни део ствари али јесте у функционалном, намењена је да служи истом привредном циљу, и налази се у одговарајућем просторном односу (§ 97). Тако је и по Грчком грађанском зако-

нику (чл. 953—960). Пољски грађански законик од 1964. такође разликује саставне делове ствари и припадак али у једном другом смислу: саставни део ограничен на оно што је по Немачком битни саставни део — „све оно што се не може одвојити од ње без оштећења или битног смањења целине односно без оштећења или битног смањења самог тог дела“ (чл. 47, ст. 2). „Припадак је покретна ствар која служи за употребу друге ствари (главне ствари) према њеној намени, под условом да је с њим у таквој стварној вези која одговара том циљу“ (чл. 51, ст. 15. Из ових текстова произилази шире схватање припатка, који обухвата и оне делове који су у физичкој вези са „главном“ ствари ако се могу одвојити без оштећења. Аустријски грађански законик под припатком подразумева и прираштај: „Под припатком разуме се оно што се са неком ствари стави у трајну везу. Амо долази не само прираштај ствари, док се од ње не одвоји, већ и узгредне ствари, без којих се главна ствар не може употребити, или које је закон или сам власник одредио на сталну употребу ствари“ (§ 294). По § 295 Аустријског грађанског законика „трава, дрва, плодови и све употребљиве ствари што из земље произилазе“ јесу припадак земљишта. Припадак зграде је све оно што је укупано, узидано, укучано и уковано“, на пример узидани ормани (§ 297). Припадак по Аустријском грађанском законнику, дакле, обухвата и физичке састојке ствари који се од целине могу одвојити само уз оштећење.

13. Право решење питања је, мислимо, оно које је прихваћено у пољском праву а по коме, како смо видели, припадак обухвата непотпуно инкорпорисане делове, који се могу одвојити без оштећења (нпр. прозорско крило, врата, точак аутомобила), као и оно што је физички самостално али функционално повезано са „главном“ ствари, на пример пумпа за аутомобил, резервни точак, кључ од аутомобила, или зграде. Заједничко и једном и другом делу је непостојање такве физичке инкорпорисаности која би чинила да је издвајање могуће само уз оштећење односно уништење *и та битна заједничка одлика повлачи примену истог правног режима*. Овоме треба додати да и један и други део могу бити такви да је употреба ствари без њих немогућа, или да је битно отежана, или да само (више или мање) олашкавају употребу ствари. Разлика која између њих постоји не повлачи разлике у правном режиму *већ је фактичке природе*: може само учинити тежом оцену о томе да ли је нека покретна ствар (на пример један француски кључ) која није у физичкој вези са другом њен припадак или је самостална ствар. — Решење усвојено у Немачком грађанском законнику је преуско јер појмом припатка нису обухваћени непотпуно инкорпорисани делови, за које иначе важи исти правни режим, док је схватање Аустријског грађанског законика прешироко јер обухвата и неке потпуно инкорпорисане делове, за које у оквиру припатка не може да важи исти правни режим.

14. Потпуно инкорпорисани део не може бити предмет посебног права својине и осталих стварних права (чл. 47, § 1. Пољског грађанског законика, чл. 1132. Етиопског грађанског законика, чл. 953. Грчког грађанског законика, § 93 Немачког грађанског законика, чл. 642. Швајцарског грађанског законика). Право својине на једној ствари нужно се

простире на све потпуно инкорпорисане саставне делове, односно сви потпуно инкорпорисани делови сачињавају јединствен објект на коме постоји једно право својине. Практичан значај овог правила нарочито долази до изражаја код спајања ствари разних власника: ако повраћај у раније стање није немогуће без оштећења, онда се по одређеним правилима решава питање коме ће од њих припасти ствар у својини, а друга страна стиче само облигациона права по правилима о накнади штете односно о неоснованом обогаћењу (може постојати и сусвојина по идеалним деловима на читавој ствари али никако својина на физичком делу). — Акт на основу кога се стиче својина или друго стварно право нужно се простире на све њене потпуно инкорпорисане делове.

15. Припадак ствари дели у правним односима судбину главне ствари: тако је код купопродаје, поклона, трампе, национализације, конфискации. Швајцарски грађански законик (чл. 805) прописује да се хипотека односи на непокретности са свим њеним саставним деловима и припатцима. Ствари које су као припадак изричито означене у правном послу и у земљишним регистрима, посебно кад су у питању машине или хотелски намештај, сматрају се таквима осим ако се докаже да по позитивним прописима не могу имати то својство. Права трећих на припатку остају резервисана.

16. Једна покретна ствар може постати припадак друге (покретне или непокретне) само ако припада истом власнику, и само онда важи споменуто правило да дели правну судбину главне ствари. Довођење туђе ствари у фактички однос припатка према својој ствари ништа не мења у својинским односима, те ранији власник (који је и садашњи власник) оваквог „припатка“ може употребити тужбу уз повраћај, како у односу на оног ко је створио овакав фактички однос туђе ствари са својом, тако и према његовом сукцесору (уколико овај није постао власник по правилима о одржају или по правилима о стицању од невласника). Припадак не губи то својство услед привременог одвајања од ствари, на пример ради поправке (§ 97 Немачког грађанског законика, чл. 957 Грчког грађанског законика, чл. 51. Пољског грађанског законика, чл. 1137 Етиопског грађанског законика). — Вољом власника припадак губи то својство и постаје самостална ствар, те може бити предмет самосталних правних односа (рецимо купопродаја) али се тиме не дира у раније постојећа права трећих (на пример ако је на ствари постојала залога). У права трећих се не дира ни у обрнутом случају: ако власник ствари одреди да она постане припадак друге ствари (чл. 1138 Етиопског грађанског законика).

3. Главна ствар и споредна ствар (узгредна ствар, узгредица)

17. Већина законика говори о главној ствари и припатку, при чему се под главном ствари подразумева физичка целина њених саставних делова, која као таква има примарну улогу у односу на једну покретну ствар с којом је функционално повезана. У зависности од тога да ли је

припадак схваћен уже или шире, под главном ствари се подразумева или физичка целина свих саставних делова (како потпуно тако и непотпуно инкорпорисаних), или само она целина коју сачињавају потпуно инкорпорисани делови.

18. Неки текстови поред овога говоре и о главној и споредној ствари, при чему ови појмови нису једнако схваћени. По Општем имовинском закону за Црну Гору „главна је ствар она која може самостално опстојати и сама по себи служити послу за који је одређена; напротив, узредна је ствар или узредица она која је одређена да служи другој главној ствари, или да допуња службу којој је главна намијењена“ (чл. 808). По Аустријском грађанском закону „узредне“ ствари су оне „без којих се главна ствар не може употребити, или које је закон или сам власник одредио на сталну употребу главне ствари“ (§ 294). По Општем имовинском закону, дакле, главна ствар је она која се може употребити сама за себе а по Аустријском главна ствар је и она која се не може употребити без споредне.

19. Сматрамо да поред појма припатка појам споредне ствари нема никакво самостално значење (он је уосталом и у Општем имовинском закону и у Аустријском грађанском закону обухваћен ширим појмом припатка; Чехословачки грађански законик од 1950. године у § 27 дефинише припадак као споредну ствар: „Припаци су споредне ствари које припадају власнику главне ствари и које је он одредио да се трајно употребљавају заједно са главном ствари“). Критика израза и самог појма споредне ствари изложена је горе под Н^о 11.

4. Збирна ствар (*universitas rerum*). Комплементарна ствар. Збир ствари и права

20. Постоје и такве сложене ствари чији су сви саставни делови физички одвојени једни од других. Ту треба разликовати неколико појмова који немају сви исто значење са гледишта стварноправних односа.

21. Под збирном ствари подразумева се целина која се састоји из појединих самосталних ствари, физички одвојених (*universitas rerum distantium*), од којих свака има самосталну употребну вредност и представља објект посебног права својине а у редовном правном промету и самосталан предмет облигационоправних односа (на пример стадо оваца, библиотека, збирка марака, стовариште робе). Са гледишта права својине збирна ствар није никаква нова ствар, различита од појединих ствари из којих се састоји. И даље има онолико права својине колико књига у библиотеци, колико оваца у стаду, или марака у збирци. Ако у своју библиотеку уврстим туђу књигу, то ништа не мења у својинским односима, те власник књиге може употребити туђбу за повраћај ствари. Сваком од ових ствари се у редовном саобраћају располаже посебним правним пословима (нормално библиотека се и формира куповином појединих књига). Али кад множином оваквих ствари треба располагати

одједном, долази до изражаја целисходност појма збирне ствари, који омогућава да се свим стварима које чине целину располаже једним правним послом а није потребно закључивати онолико посебних правних послова колико има посебних ствари. Продавац или поклонодавац збирне ствари преноси својину на појединим стварима само ако је и сам био власник и то на оним стварима које су му припадале у време закључења уговора. Ако је предмет купопродаје библиотека, то у ствари значи да су предмет уговора књиге које у време закључења уговора припадају продавцу, те овај не може у међувремену до извршења уговора на место једних стављати друге, нити су предмет купопродаје књиге које продавац накнадно прибави.

22. Од збирне ствари треба разликовати *комплементарну ствар*, као што је на пример шаховска гарнитурa, пар рукавица, пар чарапа. Код комплементарних ствари поједини делови су такође физички одвојени, али немају никакву самосталну употребну вредност већ само као целина (за разлику од збирне ствари) те се и у редовном промету појављују као целине.

23. Од збирке ствари треба разликовати и тзв. *quantitates*, тј. ствари које је састоје из појединих делова који нису механички спојени али који због незнатне вредности немају самосталну егзистенцију, нити су као такви у редовном правном промету већ само у одређеној количини (цак жита, кубик шљунка или песка).

24. Неки писци проширују појам збирне ствари па њиме обухватају и комплементарне ствари и *quantitates* а неки и целину главне ствари и припатка (о томе- Панта Савић, Ради обавештења о § 191. Грађанског законика Бранич бр. 6. за 1887 годину; Панта Савић, Још једном о § 191. Грађанског законика, Бранич бр. 6. за 1887. годину; Панта Савић, Још једном о § 191. Грађанског законика, Бранич, бр. 16. и 17. за 1887. годину; Михајло Вуковић, Опћи дио грађанског права, књига II, Загреб, 1960. Нос 764 и сл.). Постоји и *universitas rerum cohaerentium* за разлику од *universitas rerum distantium*), под чим се подразумева сложена ствар састављена из делова који су физички спојени и повезани у целину (на пример аутомобил, брод, зграда). Овако широко схватање појма *universitas rerum* никако не сме да замагли постојање његових појединих врста, између којих постоје често врло велике разлике.

25. О збирној ствари (*universitas rerum*) Аустријски грађански законик има у § 302. ову одредбу: „Скуп више посебних ствари, које се обично сматрају као једна ствар и називају заједничким именом, чини једну збирну ствар и сматра се као целина.“ У литератури је било спорно да ли је овде реч о једном скраћеном начину изражавања, којим се само одједном означавају све поједине ствари из збира или је збирна ствар самостална и нова правна целина, независна од појединих састојака (ближе о овоме: Г. Гершић, Критичке напомене уз одређење нашега грађанског законика „О стварима“, Бранич бр. 1, 2, 4 и 5 за 1887. годину; Г. Гершић, Дакле још мало обавештења о § 191. грађ. законика, Бранич бр. 8 и 9 за 1887. годину). Горњем пропису Аустријског грађанског законика одговара § 191. Србијанског грађанског законика: „Више

ствари скопчаних под једним именом чине једну само ствар, и сматрају се као једно цело“. Разлика у стилизацији између ова два параграфа изазвала је неслагања о томе да ли постоји и разлика у смислу и у чему (Г. Гершић, *op. cit.*, П. Савић, *op. cit.*).

26. По чл. 1056 и сл. Грађанског законика РСФСР од 1922. године могло се стећи право залогe на стоваришту робе, с тим да роба остаје у посебној просторији код залогодавца, који поједине ствари може и мењати.

27. У праву постоји и појам *universitas iuris*. Он се обично дефинише као *збир ствари и права* који се са гледишта одређених правних односа (правних аката) сматра као целина, на пример заоставштина једног лица, стечајна маса, мираз, предузеће. Тако, по Закону о национализацији приватних привредних предузећа од 6. децембра 1946 („Службени лист ФНРЈ“, бр. 98 за 1946.) као једно предузеће сматрају се сва постројења, стоваришта, уреди, продавнице, транспортна постројења предузећа као и њихове филијале и огранци, ако су пословали под заједничком фирмом или под заједничком управом (чл. 3). Национализација предузећа обухвата сву покретну и непокретну имовину, као и сва имовинска права која припадају предузећу или служе његовој сврси, као што су нарочито патенти, лиценце, дозволе за рад, службености, рударска права, узорци, жигови, модели и слично (чл. 4). У Основном закону о поступању са експроприсаним и конфискованим шумским поседима од 30. јула 1946. „Службени лист ФНРЈ“, бр. 61 за 1946.), пошто је у чл. 1. речено да су „предмет овог закона шумски поседи“, у чл. 2. прописано је да се шумским поседима сматрају: а) шуме; б) шумска земљишта; в) покретни и непокретни инвентар, зграде, направе, постројења и саобраћајна средства која служе претежно управи, одржавању и искоришћавању шуме и шумског земљишта; г) сва стојећа дрвна маса која припада шумском поседу и дрвна маса која је на шумском поседу посечена после ступања на снагу Закона о аграрној реформи и колонизацији од 23. августа 1945. године; д) споредни шумски приходи, лов и риболов на шумском поседу и право њиховог искоришћавања; ђ) сва права службености и остала законска и уговорна права у корист власника шумскогседа везана за управу, одржавање и искоришћавање шумскогседа. — Неки писци кажу да је *universitas iuris* збир телесних и бестелесних ствари.

5. Бестелесне ствари

28. Подела на телесне и бестелесне ствари (*res corporales*, *res incorporales*) потиче из римског права и тамо је чињена у вези са саставом имовине. Материјалне састојке имовине сачињавале су ствари које субјект има у својини дакле у комплетној правној власти и то су биле *res corporales*, а сва остала имовинска права осим права својине била су бестелесни састојци имовине, бестелесне ствари (*res incorporales*). Из римског права појам бестелесних ствари прешао је у пандектно право, где

је од стране појединих аутора врло широко схватан, „те се онда сваки бестелесни предмет у општем најпространијем смислу, сваки *појам* оглашавао и сматрао као бестелесна ствар у *правноме* смислу и тако онда рекоше нпр. да су *количине* и *родови* ствари (*quantitates et genera*) *бестелесне* ствари, дакле кило хлеба или жита или брашна је бестелесна ствар, зато што та сама *мера* или *количина* само у *појму*, у мислима постоји. Па тако су исте оне т. н. скупне или збирне ствари, скупови ствари (*universitates rerum*) огласили као бестелесне ствари, по томе су дакле нпр. стадо, библиотека, стовариште робе итд. *бестелесне* ствари!“ (Гига Гершић, *Нешто о стварима и њиховој деоби* шо нашем грађанском законнику, „*Право*, година I, 1885, стр. 247).

29. Појам бестелесних ствари познају и кодификације XIX и XX века. По § 292. Аустријског грађанског законика „Телесне су ствари оне које у чула падају; иначе се зову нетелесне, као на пример: право лова, риболова и сва друга права“ (одговара му § 184 Србијанског грађанског законика). По Француском грађанском законнику (чл. 526, 529, 530), Аустријском грађанском законнику (§§ 298 — 299), Србијанском грађанском законнику (190) и Грчком грађанском законнику права се убрјају у покретне ствари, осим ако се односе на непокретности. Службености на непокретностима убрјају се дакле и саме у непокретне ствари, а по Француском грађанском законнику у непокретне ствари се убрјају и тужбе за повраћај непокретности (о томе: *Jean Carbonnier, Droit civil, II, Paris, 1964, стр. 51 — 55*). Потраживања се убрјају у покретне ствари чак и кад су обезбеђена непокретностима (§ 299 Аустријског грађанског законика). Према неким законцима права се могу појавити као саставни део или као припадак непокретности. По Немачком грађанском законнику (§ 96) и Пољском грађанском законнику (чл. 50) „саставним деловима непокретности сматрају се и права везана за својину на њој“, а по чл. 809. став 2. Општег имовинског законика за Црну Гору „приложјем какве ствари могу бити не само ствари, него и права.“ По Основном закону о поступању са експроприсаним и конфискованим шумским поседима од 30. јула 1946. године, шумским поседом сматрају се не само шуме и шумска земљишта већ и „поједини шумски приходи, лов и риболов на шумском поседу и право њиховог искоришћавања“ као и „сва права службености и остала законска и уговорна права у корист власника шумског поседа везана за управу, одржавање и искоришћавање шумског поседа“ (чл. 2.)

30. *Под бестелесним стварима дакле закони подразумевају права и то сва имовинска права осим права својине.* Ту према томе долазе стварна права на туђој ствари (службености и залога), затим интелектуална права (умна и индустријска својина), као и потраживања, било да гласе на предају ствари, суму новца или на неко чињење или нечињење. Пада одмах у очи супротстављање права својине свим осталим имовинским правима а неки писци говоре и о телесним и бестелесним правима, при чему је право својине телесно право а бестелесна права су сва остала права (од којих се нека односе на ствари, друга на интелектуална добра а трећа су облигациона).

31. *Настанак и опстанак појма бестелесних ствари објашњава неколико разлога различите природе.* У римском праву (а од тога је нешто

остало и данас) подела на телесне и бестелесне ствари (која значи супротстављање права својине свим осталим имовинским правима) има за узрок поистовећивање права својине са својим објектом, што се не може чинити ни са једним другим правом. Као најшире право, које обједињује и на једном месту концентрише сву могућу правну власт на ствари, право својине се на неки начин поистовећује, изједначава с њом, материјализује се. Отуда један скраћени начин изражавања који постоји само овде: означавањем објекта означава се и право које на њему постоји. Каже се „имај кућу“ уместо да се каже „имај право својине на кућу“. Друга имовинска права или уопште немају за објект материјалне предмете или дају ужу власт на ствари и зато код њих нема поистовећивања са телесним стварима, а приликом означавања права није довољно означити само објект (ствар). Плодоуживалац не може рећи „имај кућу“ већ мора рећи „имај право плодуживања на кући“.

32. Данас одржавању појма бестелесних ствари доприноси и непрецизно разграничење између објекта (предмета) субјективног права и предмета уговора (правног акта уопште). О стварима се говори и као објектима субјективних права (права својине) и као предметима уговора и уопште правног акта, иако објект располагања уговором није ствар већ право својине на њој (али због оног поистовећивања права својине са ствари на коју се односи а и због краткоће изражавања каже се да је ствар предмет уговора). А пошто се уговором располаже не само стварима (читај: правом својине) него и правима (читај: и другим имовинским правима), то се каже да предмет уговора могу бити како телесне ствари (које имају материјалну егзистенцију) тако и бестелесне ствари (у ствари права).

33. Најзад, ту је и техника којом се служе законодавци, нарочито у вези са прописивањем различитих режима за покретне и непокретне ствари. Кад се каже да се у непокретне ствари убрајају и права на непокретностима, то у ствари значи да ће и за ова права (у неким односима, на пример у погледу прибављања и залагања) важити прописи који важе за право својине на непокретним стварима (§ 28. став 2. Чехословачког грађанског законика од 1950. године прописује: „Права на непокретностима се регулишу по прописима о непокретним стварима“). Кад се каже да се саставним деловима непокретности сматрају и права везана за својину на њој, то значи да ће ова права делити у промету судбину самог права својине.

34. Постоји мишљење да је појам бестелесних ствари нужно повезан с конструкцијом права на правима и да је зато неодржив (као и сама конструкција права на правима). Ми се слажемо с тим да субјективна права не могу бити објекти права, али мислимо да појам бестелесних ствари (без кога се у праву свакако може) не имплицира нужно и конструкцију права на праву. Може се конструкција права на праву одбацити а појам бестелесних ствари задржати у смислу предмета уговора како га неки схватају (ближе о овоме: Обрен Станковић, Објекти грађанских права, у „Енциклопедији имовинског права и права удруженог рада“, Београд, 1978, томе II, стр. 493 — 498). Прихватање појма бестелес-

них ствари, другим речима, никако не значи и мишљење да су оне по својој природи исто што и телесне ствари и да се у правном животу понашају на исти начин. Тога су присталице овог појма у потпуности свесне.

др Обрен Станковић

SUMMARY

ON THE CONCEPT AND COMPONENT ELEMENTS OF OBJECTS

The author defines a physical object in the sense of civil law as a part of the material nature which is under human control and which as such represents the subjects of the right of ownership or some other form of real law. This right of ownership (that in any other real right is as a rule assignable (transferable) in these cases there are objects in market circulation, but is in a limited number of cases non-assignable, and in this case we can talk about objects out of circulation (the so-called „dead-weight” goods), therefore it is not tautology from the point of view of civil law to say: objects out of circulation — the civil law concept of objects out of circulation together with public goods and real estate constitute the general concept of objects out of circulation. It can be discerned from the above said that the general concept of objects out of circulation is heterogenous: most often, this is a concept of public law and only in a limited number of cases a concept of civil law.

The still non-separated parts of the body of a live human being are not objects in the sense of civil law (because no one has any right of ownership over them nor any other real right) but the contract according to which one person is under the obligation to give up a part of his body to another person is in principle and under certain conditions valid (according to the standpoints of modern civil laws in the world).